

روش عینی کردن آزمون ترجمه

بهزاد قنسولی

در این مقاله نویسنده ضمن بررسی اساسی‌ترین ایرادهای گرفته شده بر آزمون ترجمه، روشی نو برای عینی کردن آزمون ترجمه به‌عنوان آزمون زبان دوم و یا زبان خارجی پیشنهاد می‌کند.

۱- مقدمه

با ظهور و گسترش نظریه‌های جدید آزمون زبان در دهه‌های اخیر، روش آزمون ترجمه همانند روش دستور-ترجمه مورد انتقاد قرار گرفت و از دایره آزمونهای زبانی استاندارد خارج گردید. ایراد عمده که بر آزمون ترجمه گرفته شده است این است که در ارزشیابی ترجمه‌ها دستورالعملی مشخص و عینی وجود ندارد و از این روی قضاوت‌های فردی در ارزشیابی ترجمه جایگزین استانداردهای موجود در سایر آزمونهای زبانی می‌شود. این امر باعث شده که آزمون ترجمه از حیث یکی از مهمترین ویژگیهای مترتب بر هر آزمون زبانی یعنی پایایی آزمون (reliability) آزمونی ناپایا تعریف گردد. در این آزمون سهولت تصحیح تست (scorability) نیز مورد تردید قرار گرفته است.

۲- آزمون ترجمه، آزمونی ذهنی

در ارزشیابی مهارتهای زبانی، آزمونهای عینی (objective tests) از آزمونهای نظری (subjective tests) برتر دانسته شده است. این آزمونها را می‌توان بر اساس روشهای نمره دادن از یکدیگر مشخص کرد. بر مبنای نظریه هینینگ (۱۹۸۷) نمره دادن در آزمون عینی بر اساس مقایسه پاسخهای داده شده با جوابهای قابل قبول و استاندارد و یا کلید نمره تعیین می‌شود. در این نظام نمره دادن مصحح نیازی به دانش و آموزش خاص در زمینه مواد امتحانی ندارد. به مثال زیر توجه کنید:

He to the university last year.

a) goes	c) has gone
b) went	d) will go

از چهار پاسخ بالا فقط یکی صحیح است و هر مصححی با داشتن کلید نمره راحتی می‌تواند مجموعه‌ای از سوالات را نمره بدهد. در این آزمونهای عینی جایی برای دخالت قضاوت‌های فردی در نمره دادن وجود ندارد، هر چند که شکل چهار جوابی آزمون الزاماً تضمین‌کننده عینی بودن آزمون نیست.

در آزمونهای نظری، مصحح بر اساس نظر و رأی و قضاوت شخصی پاسخهای داده شده را ارزیابی می‌کند و نمره می‌دهد. نمونه چنین آزمونی را می‌توان در آزمونهای انشاء و ترجمه به‌شکل انتها باز (open-ended form)

مشاهده نمود.

همانگونه که در مقدمه اشاره شد، ایراد اساسی که به اینگونه آزمونهای نظری وارد است همان دخالت سلیقه مصحح در نمره دادن آزمون است. بر این اساس آزمون ترجمه که به شکل انتها باز اجرا می‌شود، از دو ویژگی پایایی و سهولت تصحیح برخوردار نیست، زیرا اگر پاسخ داده شده معینی را چند مصحح جداگانه تصحیح کنند، به دلیل اختلاف سلیقه و قضاوت‌های شخصی مصححان، نمرات متفاوتی خواهد گرفت.

امروزه در میان آزمونهای معتبر و استاندارد زبان انگلیسی به عنوان زبان خارجی از قبیل TOEFL و ELTS که در آن مهارتهای زبانی مانند گرامر، خواندن و درک مطلب، شنیدن، نگارش و حتی مکالمه سنجیده می‌شوند، جایی برای آزمون ترجمه نیست. علت اصلی این امر را می‌توان در نظری بودن این آزمون جستجو کرد (هریس ۱۹۶۴، آیر ۱۹۸۳، مدین ۱۹۸۳، هینیک ۱۹۸۹). حتی اگر بتوان از این نقص نیز چشم پوشید، عامل وقت و انرژی لازم برای تصحیح یک پاراگراف ۴۰ کلمه‌ای که مثلاً ۳۰ نفر آن را ترجمه کرده‌اند، چیزی نیست که بتوان از نظر دور داشت. در تصحیح اوراق، مصحح با صرف وقت بسیار ناچار است تا جزء جزء پاسخ‌های داده شده را ارزشیابی کند حال آنکه بدرستی نمی‌داند که بر اساس چه میزانی و در حد چه جزء یا اجزای زبانی (از قبیل کلمه، جمله، تعداد کلمات و جملات، بار معنایی جملات، پیچیدگی جملات از حیث عملکرد، روابط نحوی و ساختاری و حتی طول آنها و غیره) می‌توان نمره‌ای برای متن ترجمه شده قایل شد. به سبب چنین ویژگی‌هایی است که آزمون ترجمه آزمونی نظری تعریف شده است.

۳- مراحل عینی کردن آزمون ترجمه

بنا بر تعریف آزمون عینی، این آزمون از دو ویژگی سهولت اجرا و تصحیح و مصون ماندن آزمون از دخالت نظر و قضاوت شخصی برخوردار است. بر اساس تعریف فوق مراحل زیر را می‌توان برای این آزمون در نظر گرفت:

۱- مرحله انتخاب اقلام زبانی (language item selection)

از آنجایی که محتوای آزمونهای ترجمه در سطح واحدهای دانشگاهی در پایان هر ترم بر اساس مطالب ارائه شده در طول ترم می‌باشد، انتخاب اقلام زبانی باید مبتنی بر مطالب آموزشی باشد. با مروری مختصر بر نوع مطالب ارائه شده در طول ترم می‌توان اقلام زبانی را که بیشتر از همه تکرار شده‌اند (به عنوان مثال، جملات شرطی، عبارتهای مصدری) را مشخص کرد و از نمونه‌های مشابه آن در این مرحله استفاده کرد.

۲- پیش‌آزمون با گروه انتخابی دانشجویان

هدف از این مرحله دسترسی به مجموعه‌ای از پاسخهای غلط و رایج فراگیرندگان است. در اکثر موارد نیازی به این مرحله نیست، زیرا با بررسی ترجمه‌های غلط فراگیرندگان در طول دوره آموزش و یا در ترم‌های گذشته می‌توان مجموعه‌ای از پاسخهای غلط برای استفاده‌های بعدی در تهیه آزمون عینی فراهم نمود.

۳- پیش‌آزمون

در این مرحله اقلام زبانی انتخاب شده در مرحله اول را به منظور دست یافتن به بهترین ترجمه برای هر یک از اقلام زبانی به افرادی که به ترجمه اشتغال دارند می‌دهیم. هدف اساسی از این مرحله پرهیز از دخالت و سلیقه شخصی در تعیین بهترین ترجمه برای اقلام زبانی از جنبه‌های معنایی، مقصودشناختی و سبکی است.

۴- چهار جوابی کردن آزمون ترجمه

در این مرحله با استفاده از پاسخهای متنوع و غلطی که در مرحله دوم به دست آمده و نیز پاسخهای درستی که

در مرحله سوم اخذ شده می‌توان به هر یک از اقلام آزمون زبان شکل چهار جوابی داد. انتخاب پاسخهای غلط برای هر یک از اقلام زبانی، بر اساس تکرار پاسخهای نادرست به دست آمده در مرحله دوم است. برای مثال، ترجمه‌های تحت‌اللفظی و ترجمه‌های غلط (چه از نظر معنایی و چه از نظر سبکی) را می‌توان به عنوان گزینه مورد استفاده قرار داد.

برای داشتن تصویری بهتر از آزمون ترجمه عینی به مثال زیر توجه کنید:

The first man to produce a practical steam engine was Thomas Savery, an English engineer (1650-1715), who obtained a patent in 1698 (for a machine designed to drain water from mines). The machine contained no moving parts except handoperated steam valves and automatic check valves, and in principle it worked as follows: Steam was generated in a spherical boiler and then admitted to a separate vessel where it expelled much of the air. The steam valve was then closed and cold water allowed to flow over the vessel, causing the steam to condense and thus creating a partial vacuum.

- ۱- بخار تولید می‌شود در مخزن بخار و سپس راه می‌یابد به یک لوله جداکننده، جایی که بیشتر هوا را آن به زور خارج می‌کند.
- ۲- بخار تولید می‌شود در یک جوش‌کننده کروی و سپس وارد یک ظرف جداکننده می‌شود که آنجا خارج می‌شود مقدار زیادی از هوا.
- ۳- بخار در دیگی کروی تهیه می‌شد و آنگاه به ظرف دیگری هدایت می‌شد که مقدار معتناهی هوا را با فشار عقب می‌راند.
- ۴- بخار در دیگی کروی که به ظرف دیگری وصل می‌شد تهیه شد که مقدار معتناهی هوا را با فشار عقب می‌راند.

۴- سیستم نمره دادن به آزمون عینی ترجمه

به‌طور کلی، در این آزمون فقط یک گزینه صحیح است، لیکن بر حسب اهداف آموزشی و سنجشی آزمون می‌توان از دیگر روشهای نمره دادن نیز استفاده کرد. برای مثال می‌توان برای پاسخ صحیح دو نمره، برای گزینه مربوط به ترجمه لغت به لغت یک نمره و برای گزینه مربوط به سبک نیم نمره را در نظر گرفت.

۵- ویژگیهای آزمون عینی ترجمه

آزمونهای زبان همواره منعکس‌کننده اصول حاکم بر روشهای آموزش زبان هستند. بر اساس نظر نیومارک (۱۹۸۱) نظریه ترجمه با جنبه‌های معنایی (semantic) و ارتباطی (communicative) زبان سر و کار دارد. بر این اساس آزمون ترجمه باید جنبه‌های معنایی و ارتباطی زبان را بسنجد. از این روی، اولاً انتخاب عناصر و یا اقلام زبانی (language items) در این آزمون مبتنی بر عناصر معنایی و ارتباطی زبان خارجی و یا زبان دوم است. ثانیاً، استخراج پاسخهای صحیح اقلام زبان به شکلی کاملاً عینی از طریق مشورت با متخصصان ترجمه صورت می‌گیرد. بنابراین، پاسخهای صحیح گزینه‌هایی عاری از هر گونه دخالت و قضاوت فردی هستند. ثانیاً، اقلام زبانی در هر سؤال در بافت (context) معینی ارائه می‌شوند.

نتیجه

همان‌گونه که در ابتدای مقاله اشاره کردیم، یکی از مهمترین ویژگیهای هر آزمون زبانی، سهولت نمره دادن

آزمون است. لَدو (۱۹۶۴) عمده ترین مشکل آزمون ترجمه را مشکل نمره دادن آن می داند. ماهیت نظری بودن آزمون ترجمه که ناشی از دخالت سلیقه مصحح یا استاد ترجمه است، این آزمون را با مشکلی به نام ناپایا بودن آزمون مواجه ساخته است. در این مقاله به طور فشرده و مختصر روش عینی کردن آزمون ترجمه ارائه شد. با بکارگیری روش فوق الذکر می توان به ۳ هدف کلی در آزمون سازی و شیوه اجرا و تصحیح آزمون ترجمه دست یافت. این اهداف عبارتند از:

- ۱- اصلاح سیستم نمره دادن به آزمون ترجمه با استفاده از روش عینی و عاری از سلیقه های فردی
- ۲- جلوگیری از اتلاف وقت و انرژی در تصحیح پاسخهای داده شده در آزمون
- ۳- رفع هرگونه اعتراض و انتقادی که معمولاً فراگیرندگان پس از امتحان ترجمه به نحوه تصحیح پاسخهای داده شده ابراز می دارند.

در عرصه مطالعات مربوط به آزمون سازی زبان، ترجمه زمینه ای کاملاً دست نخورده باقی مانده است. خلأ ناشی از عدم تناسب پیشرفتهای مربوط به نظریه ترجمه با تحقیقات مربوط به آزمون ترجمه، ضرورت مطالعات گسترده ای را در این زمینه گوشزد می کند. شاید یکی از مبرم ترین نیازها در این مورد، اصلاح و تدوین سیستم نمره دادن در ارزشیابی ترجمه باشد، سیستمی که در آن با استفاده از روشهای عینی و مبتنی بر اصول حاکم بر آزمونهای زبانی، دستورالعمل های لازم برای ارزشیابی ترجمه پیش بینی شده باشد.

مآخذ:

1. Farhadi, Hossein, "Function, form and construction of language tests", unpublished pamphlet, n.d., n.p.
2. Harris, D.P., *Testing English as a Second Language*. New York: Mc Graw-Hill Book Company, 1965.
3. Henning, Grant, *A Guide to Language Testing: Development, Evaluation, Research*. New York: Newbury House Publishers Inc., 1987.
4. Lado, R., *Language Testing*. U.S.A.: Mc Graw-Hill Book Co., 1961.
5. Madson, Harold, *Techniques in Testing*. England: Oxford University Press, 1983.
6. Newmark, *Approaches to Translation*. London: 1983.
7. Oller, W.J.Jr., *Language Tests at School*. U.S.A.: Longman, 1976.